

Bánsági sokszínűség: egy interdiszciplináris kutatás perspektívái

Victor Neumann (ed.): *The Banat of Timisoara – A European Melting Pot*. Scala Arts & Heritage Publishers, London, 2019. 495 oldal

A *The Banat of Timisoara – A European Melting Pot* című könyv Victor Neumann (történész, politikai elemző, a temesvári *Universitatea de Vest* professzora, főbb kutatási területei a konceptuális történelem, a zsidó-román történelem, az antiszemitizmus, valamint a nacionalizmus története) szerkesztésében és tizenegy szerző közreműködésében jelent meg. Már a szerzői lista is árnyaltan prezentálja, hogy a címben is szereplő olvasztótégely minden szegmensét megfelelő tudományos leírásokkal és kritikával kívánják az olvasó elé tárni, nemcsak a Bánság történelmét, hanem művészetét és identitását is elemezve.

A multikulturális/multikulturalizmus és az interkulturális/interkulturalizmus fogalmak bevett, univerzális tudományos terminusok közé tartoznak a humán tudományterületen (történettudomány, néprajz, szociológia), s a szerzők megfelelő szövegkörnyezetben, a témát követve kiválóan alkalmazták e szemléletmódokat. A multikulturális jelenség nemcsak a nemzetiségek együtt/egymás mellett élését jelenti, hanem eltérő vallási felekezetek mindennapjaiban is testet öltött. Az interkulturális jelenség mint közvetítő közeg feloldja azokat a konfliktus gócpontokat, amelyeket az eltérő nemzetiség vagy kulturális háttér generálhat, érezhető és felismerhető a kulturális folyosók (*cultural corridors*, 162. old.) megléte, amelynek fogalmát a könyv is tárgyalja.

Az első olvasás élményével észrevehető, hogy a 18–19. századi történelem nagyobb hangsúlyt kap a kötetben, mint a 20. századi. A magyarázat egyszerű: a térséget csak úgy lehet értelmezni, a folyamatok mélyebb je-

lentését és magyarázatukat megtalálni, ha részletesen feltárjuk a történelmi előzményeket. A reprezentativitást fokozza, hogy nemcsak román kutatók írásai kapnak helyet, hanem magyar, szerb tudósok, történészek vizsgálati eredményei is. Érdekes megfigyelni, hogy például egy román szerző miről ír, vagy egy magyar szerző elemzésében milyen történelmi vagy törvényi vonatkozások kapnak hangsúlyt. Az értelmezési és megértési perspektívák e sokszínűsége folytán az olvasó nem érzi azt, hogy egyoldalú álláspontot olvas több száz oldalon keresztül.

A kötet huszonhárom tanulmányból, továbbá két előszóból áll. Az egyik a szerkesztő tollából származik, a másik pedig a Román Tudományos Akadémia (*Academia Română*) alelnökétől, Răzvan Theodorescutól. A kötetet tárgymutató zárja. Mellékletet is olvashatunk, számozatlan oldalakkal, de amely mégis szervesen hozzátartozik a fejezetekhez (a 8. és 19. fejezethez). A szerkesztő nemcsak fejezetekre tagolta a többszerzős művet, hanem hét nagyobb szekcióra is. Az első az *Introduction* címet viseli, s mindössze egy fejezetet tartalmaz *Between Orthodox Byzantium and Catholic Europe* címmel. Victor Neumann a fejezet címével remekül érzékelteti azt a kulturális sokszínűséget, amely a térséget s így a kötetet is jellemzi. Az utolsó szekció, mint ahogy a 23. fejezet is, a *Conclusion* címet kapta. A fejezetek többsége, azaz tizenkét fejezet a szerkesztő írása, a fennmaradó tizenegy fejezeten tíz szerző (Adrian Negru, Kovács Áron, Gabriel Szekely, Grozdanka Gojkov, Marjanucz László, Mihaela Vlăsceanu, Miodrag Milin, Slobodan Bjelica, Teodor Octavian Gheorghiu, Vasile Dudaș) osztozik. A két magyarországi szerző a 18–19. századi Habsburg uralkodóház politikai stratégiáját, valamint a Bánság oktatási rendszerét mutatja be. A kötet tanulmányai kronologikus rendet

követnek, és az egyes szekciók rendezik a tanulmányokat tematikus egységekbe. A második szekció szintén csupán egy tanulmányból áll, mindazonáltal a kötet időbeli kiindulási pontját alkotja. Victor Neumann egészen a 17–18. század fordulójáról indítja a Bánság történetét, a Savoyai Jenő neve fémjelezte időszakról. A következő, a harmadik szekció már tíz tanulmányt foglal magában, valamennyi a 18. századot vizsgálja. Részletesen kitér a Habsburg közigazgatásra, a politikai struktúrára, a birodalmi eszmére, de emellett Temesvár és Arad, így a Bánság művészetéről, építészetéről is olvashatunk. A közigazgatás és a politika mellett külön tanulmány tárgyalja az oktatási rendszert és a sajtó szerepét. A negyedik szekció átvezeti az olvasót a 19. század eseményeihez, az 1848-as forradalomtól kezdődően. A történelmi pillanatok és azok hatásainak rögzítésén túl az Osztrák–Magyar Monarchia idején működő oktatási rendszert is megismerhetjük, továbbá a témák többféleségét gyarapítja például a zsidók vallási reformját és politikai egyenjogúsításukat tárgyaló tanulmány. Az ötödik szekcióban két tanulmány tárgyalja az első világháború következményeit és a Bánság 1918-as felosztását. Az utolsó előtti szekciót négy tanulmány alkotja. Olvashatunk a két világháború közötti periódusról, a zsidókkal való bánásmódról a II. világháború alatt, továbbá a civil társadalom újjáépítéséről a 20. század második felében, azaz a nemzeti kommunista diktatúra idején. A kötet az 1989-es események ismertetésével és azok következményeinek vázlatával zárul.

A kötet minden fejezete angol nyelvű, nyelvzete érthető és gördülékeny, ugyanakkor a tudományos igényesség kritériumának megfelelő. Alapképzésben és mesterképzésben részt vevő egyetemi hallgatók számára ez különösen hasznos lehet, hiszen az inter-

diszciplináris terminusokat, kifejezéseket, a téma sajátjának tekinthető fogalmakat idegen nyelvi kontextusban is megismerhetik. Doktoranduszok és kutatók pedig átfogó, komplex képet kapnak releváns adatokkal és kutatási szegmensekkel.

A szerkesztő felhívja a figyelmet arra, hogy a Bánság történelmét csak magyar, román, szerb, osztrák, német, valamint európai perspektívából együttesen szemlélve lehet megérteni. A szemléletek polifóniája minden tanulmányban tetten érhető. A kötetre így mint közös kommunikációs térre tekintek,¹ amelyben román, magyar, szerb szerzők egyaránt megtalálják a közös hangot. Mire az olvasó eljut a 20. századi eseményekig, maga is az említett kommunikációs tér részévé válik. A sokszínűség, a polifónia abban is érzékelhető, hogy például az oktatási rendszerről megismerhetjük egy szerb (Grozdzanka Gojkov) és egy magyar (Kovács Áron) kutató álláspontját is, továbbá a harmadik szekció a maga tíz tanulmányával nemcsak a történelmi eseményekkel foglalkozik, hanem a közigazgatással, a kultúrával, a művészettel és egyúttal az építészetrel is.

A Victor Neumann által szerkesztett kötet szemlélete persze nem előzmények nélküli: Veress Valér erdélyi szociológus például az identitás, a nemzet, az állampolgárság, az etnikai és kisebbségi identitásformák, nemzeti kisebbségi identitásformák és továbbá, az etnicitás kutatói számára elengedhetetlen terminusok vizsgálatát végezte el;² Keményfi Róbert az etnicitás és térbeliség összefonódását vizsgálta Várasfenes példáján keresztül, az együttélés és az egymás mellett élés társadalmi működéséről nyújtva átfogó képet,³ ahogy az itt tárgyalt kötet is. S említhetjük a szociológus-néprajztudós

¹ Vö: Mészáros Csaba: *A néprajzi és antropológiai terepmunka perspektívái a rokonság kutatásának tükrében*. Ethno-Lore, 33. évf. (2016) 21–60. <http://real.mtak.hu/44888/> (Letöltés ideje: 2020. nov. 2.)

² Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest, 2005.

³ Keményfi Róbert: *A kisebbségi tér változatai*. Budapest, 2003.

Papp Richárd könyvét,⁴ aki Hargita megyében vizsgálta a román és magyar egymás mellett élés lehetőségeit és stratégiáit.

A Victor Neumann által szerkesztett kötet mindemellett hiánypótló abban az értelemben, hogy háromszáz évet ölel fel történelmi, szociológiai, néprajzi, neveléstudo-

mányi és közigazgatási vonatkozásban, és emellett angol nyelven széles olvasóközönség számára teszi hozzáférhetővé a Bánság sokszínű, sajátos történetét.

SÁNDOR VIVIEN

⁴ Papp Richárd: *Szakadékok és hidak*. Budapest, 1997.